

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

N y i l t v á l a s z Ballagi Mór ur 3-dik nyilt-levelére.

J e l i g e : „Christianity is from above, not from beneath.“
Dr. Caldwell.

Harmadik nyiltlevelében bevallja B. M. ur, hogy számos ellenei vannak álláspontjának, s az általa képviselt iránynak. — Az tény, hogy volt idő, midőn nem voltak ellenei, karöltve jártak vele az egyház és haza összes jobb-jai. Tehát kellett valaminek, még pedig nagy fordulatnak történni, a mi elleneket teremtett még a barátból is. S ha vannak ellenei, a mi úgy látszik rosszul esik, ki és mi oka annak? Ok nélkül okozat nincs. Maga is beismeri, hogy az ok, mely évek óta növekvő oppositót kelte a „valóság legtöbb látszatával“ bíró azon tény, hogy „a vallásos köztudatot megzavarják a nélkül, hogy tisztáznák.“ A szeg fejére ütött, csak hogy a valót látszatnak kereszteli. — A Prot. lap, a néhai „Tudományos szemle“ olvasói közé tartoztam én is, elmondom mit észleltem, Hová-tovább olvastam, annál inkább lázították, keserítették vallásos érzelmemet, hit-pusztító hatással lettek volna reám, ha másfelől nem erősítém vala magamat. Lassanként tudatára jöttem, hogy ködös általánosságok, tetszetős elvek leple alatt fokozatosan maga a bibliai keresztyénség, a 19 százados hitfolytonosság, maga a megváltó, maga a biblia tekintélye ingattatnak meg. Megrendültem, mint a tisztelő és szerető szív megrendül, ha szeretete édes tárgya felett bárdot lát villogni. — Azt hiszem hasonló hatásoknak volt kitéve igen sok más olvasó is.

Ezen tapasztalat nem merülhetett fel képzelt okokból „ráfogásokból,“ mert sok száz egyénben ismétlődött. Ha tehát vannak ellenfelei, önmaga teremtette, s panasz szájába nem illik,* sőt az ellenünk dobott panaszaira

*) Még négy hó előtt a panasznak nyoma sem volt, a prot. egyület 3-dik közgyűlésén a titkár büszke önelégültséggel hangsúlyozta: a magyar prot. irodalmat képviselő 7 folyóirat közül „h a t a mi együletünk irányában dolgozott, évenként 280 ivnyi tartalommal, az ellenséges irányu (sic!) egynek 30—40 ivnyi terjedelmével szemben.“ (Egyházi Reform. 1874. 10. sz. 284. l.) Tehát mind a 6 lap, még tán a K. Megvető is solidaritásban voltak; egyedül a Figyelmező volt az „ellenséges“

jogosan eszünkbe jöhet Phedrus sora: „Superior stabat lupus . . . equidem natus non eram.“

A confessiók az „evangyéliomi kegyességnek minden időben megőllő betűjét képezték.“ B. M. ur ez állítása ellenkezik a százados tapasztalattal, multtal és jellel; hogy ellenkezik, alig szükség czáfolni, hisz maga megczáfolja, midőn 3-ik levele végén példány gyanánt mutatja fel a skót szabad egyház „nagyszerű egyházi életét.“ Annyi kegyességet, oly buzgó egyházi életet confessiótlan egyházban felmutatni nem bír még a történelem. Ott nem csináltak újabb confessiót, áll a 17-ik századi, s megölve a kegyesség nincs. A mi 3 százados egyházi életünk elmúlt tette napjaiban nyilatkozott evangyéliomi vallásosságot ki merné tagadni? — maga a gyász évtized rendületlen hite fényes bizonyíték . . . imé azok a ma alig látható szép vonások a confessiók korából valók.

Mi nem akarjuk a hitvallások jelentőségét tulozni, csak azt állítjuk: a confessió mellett volt és lehet tetekben nyilatkozó kegyesség; maga az összes ker egyház soha sem volt confessió, symbolum, hitszabály nélkül. Az ös-koru hitujoneczok (Katekhumének) 3 évig is oktattattak a hitvallásra, ennek tétele nélkül be sem vettek az egyházba senkit, a ki pedig megtagadta a hitet, lapsusnak, elesetnek tekintetett. E mellett nagy súly fektettetett arra is hogy a vallott hit a hívőnek cselekedeteiben, egész életében valósulást nyerjen. — Maga Jézus hitvallást fogadott el Pétertől. A rövidség és hosszúság nem döntő a lényeg ellen. — Ha az iráson kívül más symbolumot még csak tájékozás végett is nyujtani nem akarnak: akkor oly bő köpenyeg vesznek fel, mely alá minden eltér, az irást elfogadja a legultramontanabb r. katolikus, a görög egyház, evangyéliomi orthodox egyház, unitáriusok stb. egyik toldalékkal, másik csonkítással stb. Sz a b a d k é z, jelleg-nélküliség, ide-oda fordulhatás így kinyerhető. A symbolum alapját, magvát „az atya, fiu és szentlélek nevében keresztelést“ Jézus akarta, rendelte, kötelezővé tette. A Symbolumok: programmok, ezek nélkül ön-jellegű egyház nem létezhetik. Ön mondá „a vallás Isten örök végzete szerint a nemzetek különböző saját-ságaihoz képest mindig különbözően fog nyilatkozni,“

(3-dik levele), — ezen különböző sajátság nyomatait, méreteit fejezik ki a symbolumok, hitprogrammok, vagy bármiknek nevezzük azokat. Az evangyéliomi protestantismus kinyomatai, fogalmai, elvei, egész irányzata, sőt izlése is (kép és művészettel szemben a puritánismus), oly sajátos jellegzetet, egyediséget rejtenek, hogy ezek miatt (kivált ha a nemzeti hajlamokat is beszámítjuk) a protestantismus a pópás r. katholicismussal számtalan ponton egyeztethetlen. Hasonló mérvű nagy eltérések fedezhetők fel a modern protestantismus és az evangyéliomi közt. — Ellentétbe helyezte magát hát a programmtalan vagy symbolum-tagadó párt magával Krisztussal, ki akart symbolumot, oly valamit miről ismerhetik meg tanítványait; ellentétbe helyezte saját nyilatkozatával B. M. ur magát, mert a sajáttságot kifejezni nem akarja, mégis isten örök végzete követelményeül tünteti fel azt. Az evangyéliomi egyháznak tudni kell kik az ő fiai, kik vallják elveit; tehát ellentétbe helyzi magát az egyházzal is. — Ellentétbe a multtal-és történelemmel. Távol van tőlünk a confessióknak örök érvényt tulajdonítani. Jeruzsálemi Cyrill már a 4-dik században elég behatóan nyilatkozott a symbolum szükségére, indoka és a szentíráshoz viszonyáról, midőn így írt: „nem levén minden ember részint képzetlensége, részint elfoglaltsága miatt oly állapotban, hogy maga magyarázhassa a bibliát, lón ennek folytán a hit röviden kifejezve symbolumban a bibliából kivonatképen, — semmit sem tartozik azonban az ember hinni mi a szentírással nem igazoltatik.“ A symbolum ereje tehát a bibliában van, nélküle semmis értékű.

A merő programmtalanság (= symbolumtalanság) egyébiránt nagyon szükséges és hasznos nemegy tekintetben oly chamealeontheologusnak*) minőnek B. M.

*) B. M. ur első levelében (f. é. jan. 31.) hitének és életének irányadójaul az ésszt vallá, s gúnyolt bennünket, hogy mi olyanul a szentírást, a kijelentést fogadtuk el; febr. 14-kén (2-ik levelében) a „dolgok természetes fejlődése megszűnésével“ az ész megáll, tehát minden természetes a bibliában s még a leg-„emberboldogító és felséges“ igazságoknak is Jézus csak visszhangoztatója, azokat előtte mások is elmondták; ugyanott elismeri a szentírást, „hitünknek élő forrásaul“; 3-ik levelében (feb. 28.) már oly kifejezéseket használ, melyek az eddigiek mellett meglepnek, behizelgők „a hit Istennek lelkünkre közvetlen gyakorlott hatása által keletkező erős bizodalom a láthatlan örök javakban . . . s az a léleknek véges tudásától specifice különböző legbiztosabb benső tudomás a.“ — Kérdjük mi: Isten közvetlen hatása lelkünkre, — láthatlan javak, a véges tudásnál biztosabb benső tudomás stb. fogalmainál hogy nem áll meg az ész? a dolgok természetes fejlődései-e ezek mind? E levelben idézi korábbi álláspontját, hogy a biblia isteni eredetű, a hitet nem mi teremtjük, . . . az isteni lesz cselekvésünknek irányadója. — Kérdjük: hát az ész irányadása az élet és hitben hová enyészik?

Ön 1871. okt. 3. a vallások keletkezéséről azt mondá hirdedt programmbeszédében „mindenütt magasb ihletű embe-

ur magát felmutatta. Azt hiszem a közvéleménnyel egyezőleg beszélek, midőn azt állítom: ily válságos és nehéz időkben, mint a minőben élünk, az egyháznak szilárdelví és határozott jellegű fiakra van szüksége mind az életben, mind a szó, mind a tanszékeken.

Igenis merítse mi szerintünk is mindenki, a ki arra képes, a hiendőket a szentírásból, csak hogy az a kérdés, minek tekintetik a szentírást? Istenigének-e, mint a reformátorok által, vagy pusztá emberi s így halandó alapnak? a reformátorok egyházat, hitközösséget, hitfolytonosságot is akartak, mivégre szükség, hogy az egyformán merítők együvé tartozzanak, s azt kifejezzék, vallják. Magának a merítésnek is vannak természetes korlátai! mérvei! ugy is merithet valaki, hogy nem meriti ki kellőleg s nem lesz keresztyén. Ugy kell meríteni, hogy keresztyének maradjunk, ezt akarták és követelték is a reformátorok. Mi is ezt kívánjuk. A merítés helyessége a döntő!

Ma is korszükség rövid pontozatokba feltenni az igéből kivont hittételeket. Így tett a francia zsinat is. Kor-

rek egyenesen égből hozzák le isten parancsait a gyermek emberiségnek, oly formán, mint mai nap gyermekeinknek meséljük, hogy az ujonnan született gyermeket gólya hozta a kútból.“ (A m. pr. egy. évk. 1871. év. 10. l.) tehát gúnyos, nevetséges szín. Ezzel ellentétben a 3-dik levelében, a hitet „Isten művének“, „Istentől jöttnek“ elfogadja. Tehát már komoly szín! — 1872-ben az unitárius Simén Domokos a pr. egyetel kebelében tagadja a csudákat, Jézus természetfeletti születését, istenségét, testi feltámadását, . . . szerinte is „a biblia megszűnik ugyan a hitcodexe, a gondolkozás szabályzója lenni, de épen ezáltal nyer érdekében . . .“ s B. M. ur, a református hittanár, ünnepélyesen és legelőbb kifejezi: „csatlakozik a felolvasott műhöz“ (prot. egyel. évk. 1872. év. 102. és 108. l.) — 1874-ben okt. 26. Szász Károly szinte minden „természetfelettit“ tagadó beszéde alatt, melyet ismét első sorban nevezett B. M. ur „dicsonék“ s a világ két nyelvére indítványoz lefordíttatni, belsőleg vele tart, külsőleg ingadozik mondván: „mikor tölem azt kívánják, hogy higgyem a mennybemenevelt azon értelemben, a mint a nép hiszi, nem mondom, hogy nem hiszem, hanem hogy nem tudom, hogy mit higgyek alatta.“ (pr. e. évk. 1874. 105. l.) Az unitárius Siménnel a ki ref. lelkészek körében a Krisztus istenségét nyíltan tagadta, (— s ez legnagyobb botránya a prot. egyetelnek! ezzel temette el magát a hívők előtt, —) nem hisz; két év mulva a hit látszatát fedezni akarja csürés csavarással. — Ha B. M. ur minden metamorphosisait egybeveti valaki, sértést nem követ el a chamealeontheologus elnevezéssel. Vigasztalja magát, hogy az ujkor által magasztalt nagy emberek, mint Dávid Ferencz, Schenkel, Strauss stb. szinte chamealeonok. De nekünk nincs szándékunk alanyiságába beavatkozni, jogunk sincs, — csak hogy egy magán egyén és köztisztviselő hittanár más bírálat alá esik, és méltán. Ballagiban a hit a tudománnyal folyvást tusában áll, hogy a hit huzza a rövidebbet, ez látszik valónak. Így volt Erasmus is, de nem volt így Luther és Kálvinnal. Erasmus nem is lett reformátorrá, mert nem lehetett belmivoltánál fogva. — Az ecclecticismusnak nincs jövője!

s z ű k s é g azért, mert az alanyi felfogások szerint minden ember csak nem alkothat egyházat; mert nagyon is irásellenes elveket vontak abból ki a modernnek, sőt némelyek semmit sem akarnak abból kivonni, meritni. Hogy el ne tévedjünk, hogy megtudhassuk kiket lelkesít és hat át még a hitközösség; kell a hitnek tárgyilag programmszerűleg kifejezteni. Épen a modernnek hitelvtelensége követeli, hogy a főbb igazságokat felmutassuk. Az igazságnak ki kell fejezve lenni, kifejezés nélkül meghatározatlan és így felfogatlan maradna. — Épen mivel „másképp“ azaz nem keresztyénileg „hangzó doctrinákkal“ álltak elő újabb korban sok reformerek (tehát imé! ők is vallanak doctrinákat!) kell előállani nekünk is, s hangoztatni bibliára fektetett doctrináinkat. Doctrina ellen doctrinákat vontak fel p. o. csoda nincs, feltámadás nincs, Krisztus csak ember stb. . . s ezáltal szoríták oda az evangyéliomi elvüeket, hogy ők is vonjanak fel doctrinákat, csak hogy mi állító, az ujkodók tagadó modorban teszik azt. — Nincs mit vetni ellenünk, egy hajóban evezünk, de úgy látszik nem egy part felé.

A személyes meggyőződést mi respectáljuk, azon törekszünk épen, hogy minden egyháztag személyes meggyőződése alapján vallja az evangyéliomi sarkigazságokat és sajátítsa el, mert akkor üdvözülhet s leend kedves Isten előtt. Sajnos tü nemény, hogy soknak s személyes meggyőződése ingadozó! Megkísértjük szép és nemes szerekekkel szilárdítani azt, hisz a modernnek ép azt teszik a magok részéről és maguk részére, azért szerveznek egyleteket és fiók egyleteket, ragadják meg az irodalom fegyverét stb. Ha azonban két ellentétes meggyőződés ver gyökeret: az ellentétes elvek egymást kizárják és külön csoportulásra, tömörülésre nyitnak utat. Nem mi kezdtük a tömörülést, de önök, s mi kényszerítve lettünk a magunk személyes meggyőződésének hangot adni. Mondható-e ez „a visszavonás undok bűnének?“ Hiszen a mi meggyőződéseinket támadták meg önök, gúnyolták és gúnyolják ma is, sőt szörnyszinben tünnetik fel.*) A reformáció magyar egyháza, az evangyéliom ingatlan talaján álló egyház nem adja meg magát, nem akar meghalni, sem úgy elváltozni, hogy senki reá ne ismerjen, maga a megváltó sem, — ez a mi bűnünk némelyek szemében; ez a mi hűségünk, öntudatos életterünk a nagy ker. világ szemé előtt.

Az ur Jézus igéjének, szellemének codexét mi ismerjük, az az evangyéliom, az a biblia. Soha sem sujtá Jézus azokat, a kik a szentírásokat magyarították, sőt maga is magyarázta azokat, (Mat. 13, 14. 21, 13. Ján. 7, 38. Luk. 14, 7—20. stb.) kimutatta azon helyeket, melyek messiásságát bizonyítják. Épen a farizeusokat sujtotta, kik a szentírás mellett a hagyományokhoz tapadtak s a szentírás értelmét elhomályosították. Mi a szentírás mellett semmi hagyományt tekintélyül el nem ismerünk, így farizeusok nem vagyunk.

Az a „szép friss szellem“, mely a reformációkor mozgalomba jött: szült anabaptismust, socianinismust, servetismust, s egyéb pusztító mozgalmakat is, ezért kellett korlátozás.

*) Legujabban is egy buzgó magyar ujelvű (modern) lelkész ur a niceai zsinat tagjait a mai orthodoxokra czélzással, kik szinte hitvallást sürgetnek, hóhérok n a k nevezte, mert hitvallást mertek alakítani. — Luther e hitvallást a „hit szirtfokának“ tartotta, ma hóhéri műnek nyilvánítják; így jönnek ellentétbe a maiak a nagy reformátorokkal. Az egyháznak tehát nincs joga elfelei ellen magát védelmezni, ha magát védelmezi az ellennézet egyszerű elvetésével: hóhérol. Szép szabadság! támadni jogos és szent dolog, védekezni nem jogos. Hát a niceai zsinat után diadalra jutott arianusokat, a magasztalt akkori szabadelvüeket, kik az orthodox Athanasius 5-ször száműzték, vajjon miknek fogja nevezni a tisztelt ur?

Ha a korlátozás néhol túlerős volt, az ideiglenes vala s a vészáradat nagyságához mért; hogy gyászos eredményei is voltak, mint szoktak lenni az ostromállapotnak vagy villongásoknak, nem tagadjuk, de nem kell behunyni szemünket a jó oldalak mellett sem. Ez fejté ki a nagy testvér egyházak élet erejét, s menté meg a szétomlástól. Most épen a hívő confessionalis egyházak mutatnak legtöbb hajlamot az evangyélikus Alliance közös programja alapján egymással kezet fogni; a vihar elmúlt, s az egymást korább eretnekítő felekezetek testvéri szövetség alkotásával foglalkoznak. Néha a testvérek is voltak viszályban egymással, de hogy most békejobbot nyujtanak, mutatja, hogy fel tudják ismerni a mi őket egyesítheti. A ker. egyház h a l a d á s a ez!

Mi is szilárd alapra fektetjük vallásnitásainkat, a Jézus Krisztus igéire. Miért mégis a különbség köztünk? Hajh, mert, úgy látszik, maga az Ur Jézus Krisztusról másképp értenek Önök mint mi. Önöknek a mi Krisztusunk „észfeletti.“ önöknek olyan Kr. kell, kit saját elméjük fogon, sz ül (ki hitte volna, hogy a Nestorkori k h r i s t o t o k o s z s á g megújul korunkban sajátos változékban?) és teremt, Önök a Krisztust teremték maguk képére, tehát agyszüleményre helyezkednek; mi azért imádkozunk, hogy ő teremtsen minket a maga képére.

Nagyon szép és helyes nyilatkozat, hogy „mindenütt az ur J. Kr. világos szavaira utalnak,“ — bár a világos jelző azt sejteti velünk, hogy az evangyéliomi előadásokban válogatnak önök, s nem minden szót tulajdonitnak Jézusnak a mi ott neki adatik; ily válogatás után némely szavait el is vethetik. Hol lesz ennek határa? De kérdjük, nem utalunk-e mi mindenütt nem csak magára az ur J. Kr. szavaira, de az apostolokéra is, kiket maga az ur oktatótt, s bizott meg hogy minden népnek tanítói legyenek? Hát önöknek az apostolok és evangyelisták tanításai nem irányadók? Ily új doctrinával a biblia hitszabályzó tekintélye sarkából fordittatik ki, a protestantismus tengely elve, a biblia tekintélye, elvettetik. Ebből az következik, hogy az ezen nyomon járók majd valami anthologia félet fognak szerkeszteni, melybe csak Jézusnak világos szavait viszik be, az ujszövetségből egy parányi kivonatot készítenek. — Mi e t érre nem követhetjük a biblia kivonatozókat, mert ez Evangyéliom csonkítás lenne. Maga a szentlélek csodásan ihletvén az ujszövetségi írókat, „az apostoloknak nem csak lát-noki és csodatettei, de írásaik is (documenta lingvarum) a teljes szentlelket birták“ (Tertullian: Exhort. c. 4.), — a szentíróknak teljes hitelt kell adnunk, épen azért, mert Jézus nem tette maga írásba tanait, hanem tanítványaival tétette, s az ő szellemét működöttette azokban a végre.

A mi B. M. ur korábbi 1863—1869-ig említett hittani dolgozataira s Hagenbachchal való némileges egyezésére való hivatkozást illeti, következő észrevételeink vannak: a) úgy látszik inkább magára a vallásra, általános és bölcsészeti szempontból véve, helyezi a fősúlyt; b) előttünk az újabb kelet a döntő, a prot. egylet megalakulása előtti időben úgy látszik más hitnézetei voltak, (elég lapos rationalismus alapján állók bár) de mégis nem azok hozták rendületbe a hívők kebelét; hanem a prot. egylet megalakulásánál tartott hirhedt beszéd, s az azótai nyilatkozatai magának, lapjainak s hozzátartozóinak. Schenkel, Schweizer és Strausz is változtatták nézeteiket, s mikor az utóbb keltűek ellen intéztetik a bírálat, korábbi elhagyott, tulhaladott álláspontjokra való hivatkozással nem fedezhetik az újabbat.

Hogy első levele kelte után rövid 28 nap alatt visszavonu-

lás, engedmény tétel, látszólagosan keresztyénibb szellem fuvolatával találkozunk: e gyors változáson örvendünk, bár megnyugtató nem vagyunk, mert a keresztyénség természetfelettségét most sem ismeri el; ha ugyanis a vallás alkotás csak olyféle, mint a jegeczesedés a holt ásványoknál; ha ugyanis csak oly módu „kifolyása az isteni erőnek,” mint a nyelvalkotás: minden a természetkörébe van levonva; jegeczesedés, nyelvalkotás ép oly processusok levén szerinte, mint a vallás eredete. — Ezzel a közvetlen kijelentésnek vége, ezzel nincs megfejtve megnyugtatólag mi mód on i kifolyása az isteni őserőnek, a vallásnak?

(Vége következik.)

Balogh Ferencz.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

A polgári házasság újabb irodalma.

A polgári házasság immár nem csak Németország, hanem Európa nagyrészében életbe van léptetve. A magyar minisztérium által eziránt előterjesztett törvényjavaslat ismeretlen okokból levétetett ugyan az országgyűlés asztaláról; de a politikai újabb pártalakulások oda mutatnak, hogy e kérdés tárgyalása nem fog hosszú időre elmaradni. Ezen körülmény arra indít bennünket, hogy különösen prot. lelkészeinknek néhány oly művet ajánljunk figyelmébe, melyek e nagy horderejű intézménnyel tüzetesen foglalkoznak.

1) Jean P. P. Sauzet. Réflexions sur le mariage civil et le mariage religieux en France et en Italie. Paris 1872. (2-dik kiadás.) — Ezen jeles francia államférfi, aki 1836-ban vallásügyi miniszter is volt, egész hévvel küzd a házasság vallásos jellege mellett. Szerinte a házasság összekötését minden időben és minden népnél a vallás vezette. Azt állítja, hogy a polgári házasság létesítésénél az ember foglalja el az Isten helyét s a hivatalnok íróasztala pótolja a lelkész oltárát. És miután a házasság tartja fen s az fejleszti mind a polgári, mind pedig az egyházi társadalmat: szükség, hogy alapításánál mindkettő közreműködjék. Ehezképest a szerepeket úgy osztaná meg, hogy a polgári hatóság rendezze a házaselek jogviszonyait és egymás iránti kötelezettségeit, a lelkész pedig fogadja el azok eskütételét.

2) Dr. A. W. Dieckhoff Prof. der Theologie zu Rostock. Die obligatorische Civilehe. Leipzig. 1873. — Szerző készséggel elismeri, hogy a házasságnak egyházi összekötése nem alapszik valami isteni rendelkezésen. Ebből aztán azt is következteti, hogy a keresztyén minden vétkezés veszélye nélkül alávetethi magát azon államtörvénynek, mely netán a kötelező polgári házasságot emeli érvényre. De szerinte is az egyháznak igen jelentékeny érdekei azt kívánják, hogy a házasságok összekötésénél közrehasson. Pálczát tör a nézet felett is, mely a házasságot pusztá szerződés utján létesített ügyletnek tekinti. A házasság eféle felfogása ellen fellázad az erkölcsi érzés s egy ilyen törvény által a házasság lényege teljesen aláásatik.

3) Die obligatorische Civilehe. Von einem evang. Geistlichen. Greifswald. 1873. Szerző melegen ajánlja az egyháznak, hogy nyugodjék bele, ha az állam a kötelező polgári házasságot lépteti életbe.

4) Dr. Schellenberg. Über die Einführung der Ci-

vilehe. Leipzig. 1873. — Szerző kifejti, hogy a polgári házasság intézménye korántsem ujitás; mert az már a rómaiaknál, germánoknál és az ő keresztyén egyházban is szabályt képezett. Szerinte a hitfelekezetek különfélesége, a hierarchia ismeretes magatartása s az egyház és állam közti küzdelem teszi szükségessé a kötelező polgári házasságot, szemben a facultativ polg. házassággal, mely az egyházi összekötés kijátszására vezet. Saját tapasztalatai s lelkésztársaitól nyert értesülései azon meggyőződést érlelték meg benne, hogy a polg. házasság nem jár erkölcsi és egyházi hátrányokkal, csakis a gyári munkások egy részénél mutatkozik némi egyháziatlanság. — Szerző nézeteit az 1873, augusztus 13-diki lipcei prot. gyűlés helyeslőleg magáévá is tette.

5) H u y s s e n G. ev. Divisionspfarrer. Die Civilehe vom kirch. und kirch. rechtl. Standpunkte aus beleuchtet und vertheidigt. Köln. 1874. — Szerző részletesen czáfolja azon ellenvetéseket, melyeket a kötelező polgári házasság ellen fel szoktak említeni s az intézmény mellett főérvül amaz összeütközéseket hozza fel, melyek a házassági jog körül (rokonsági akadályok, elválás, a róm. kath. lelkészek magatartása stb.) egyrészt az állam és egyház közt, másrészt a különböző hitfelekezetek közt észlelhetők. A szükségbeli polgári házasságot az egyház elleni tüntetésnek, a tetszés szerintit pedig olyannak tekinti, mely a házaselek közt könnyen vizályt támaszt. Ellenben a kötelező polgári házasságnál nem kényszerítetnek a felek sem közvetlen sem közvetve (fakultativ) az egyházi hatóság közrehatását igénybe venni s ha ezt mégis megteszik, akkor az esketés bizonyos komoly és magasztos jelentőséget nyer. Különben az egyház tiszte hiveire hatni, hogy az egyházi áldás kieszközlését el ne mulasztásák s a stola díjak körüli veszteségek alkalmas uton és módon kárpótolandók,

6) S i e v e r s, G. L. W. Superintendent in Nettlingen. Die Civilehe. Vortrag am ersten Tage der luth. Pfingst-Conferenz zu Hannover. 1874. Hannover. — Szerző előadása folyamán bebizonyítani törekedett, hogy az állam fel van a polgári házasság behozatalára jogosítva s hogy ettől nem is lehet a valóságos házasság jellegét elvitáznai. Az egyház azonban a hatósági cselekmény bekövetkezése előtt megvizsgálhatja: vajjon egyházi szempontból megengedhető-e a házasság megkötése, mely eljárás egyáltalában nem is röviditené meg az állam tekintélyét, mert azáltal egészen más valami constatáltatik, mint a mit az állam a házasság körül megkíván. Az egyházi áldás lehetőleg a hatósági összekötés napján adandó meg, s a ki az egyházi áldást mellőzi, vagy oly házasságra lép, melyet az egyház az isteni ige szerint ellenezni kénytelen: az ellen egyházi fegyelem alkalmazandó, mely nem csak a választási jog megfosztása és az egyházi tiszteleti jogok megvonásáig, hanem még az egyház kebeléből való kirekesztésig is fokoztathatik. Szerző álláspontja, mint az előadottakból látható, teljesen egyházi jellegű; de azért ment az állam elleni minden ellenséges indulattól.

K. F.

Felhívás Dr. Heiszler új művére!

„Halotti beszédeimet akarom közrebocsátani, és pedig kevés kivétellel egyszersmind Alkalmazással, a mi az ily kiadásokban eddig hiányzott.

E beszédek szellemét illetőleg kijelentem, hogy én maradok a hitnek embere, s a ker. vallás alapigazságaitól nem térek el, sem az életben, sem a halálban. Az emberi léleknek azon nagy kérdését, melyet a halál állit eléje, más állásponton

megnyugtatólag megoldani nem lehet. E tárgynál a megnyugvásra pozitív alap kell határozottan. Az emberi biztatások egyáltalában elégtelenek. A sirnál megáll minden, csak a hit nem! az égbe néz onnan is.

Ajánlom e szerény munkámat tisztelt lelkésztársaim figyelmébe. Terjedelmére nézve mintegy 15 nyomtatott iv lesz diszes kiállításban. Alírási ára 1 frt 50 kr. mely azonban csak a könyv megjelenése után lesz fizetendő. Bolti ára magasabb leend. 6 aláíró gyűjtőjének egy ingyenpéldánnyal kedveskedem. Az aláírási íveket Petrik Géza könyvtáros urhoz kérem küldeni, ki a példányok szétküldését nevében eszközölni fogja. Határidő Májushó 15-ke.

Dombrád, 1875. márcz. 18. Dr. Heiszler József,
ref. lelkipásztor.

J e g y z e t. A legmelegebben ajánlom fentjelzett művet az illetők becses figyelmébe; szerző neve, iránya, roppant munkássága, az emberi lélek mélyeibe behatni tudó írói hatalma, elragadó és felemelő iránya, s rendületlen keresztyén szíve általánosan ismeretes. „Beszélünk kell ma könyvek által is, ezek maradóbak s a lélekhez szólnak.“ Aláírásokat elfogad alulirt szerkesztő is május 15-ig, s az illetékes kezekbe juttatandja.

Balogh Ferencz, szerkesztő.

S Z E M L E.

a) Belföld.

Nyilatkozat Szentmártonból (Szatmár).

J e l i g e: „Más fundamentomot senki nem vethet azonkívül, amely egyszer vettett, mely a Jézus Krisztus.“

Ha komoly figyelemmel átolvassuk „a debreczeni jelenlegi theologiai tanárok hittani álláspontját főbb vonásokban“ az evangyéliomi prot. egyházi lapban, nagy lelki örömmel vagyunk eltelve azon tanárok iránt, kik nem csak az ész szavát, hanem szívök sugallatát is követve, az evangyéliomot aképen hirdetik a világnak, a mint azt Isten a szentírásban kijelentette, az Ur Jézus Krisztus, az anyaszentegyház feje meghagyta: „E-menvén tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevébe: a ki hiénd és megkeresztelkedik idvezül, a ki pedig nem hiszen elkárhozik.“ — Nagy lelki örömmel, teljes bizalommal vagyunk eltelve azon intézet iránt, mely a tanítványok erkölcsi érzületét, vallásos életét, élő hittelt, reménnyel és igaz szeretettel ruházza fel a tudományos pályán.

Vallásunknak vagy egyházunknak vezérférfiai! ne engedjétek az egytetemes keresztyénvilágot visszaesni a pogány durva korba, az embert élni, hálni: élőhit, remény és szeretet nélkül; ne engedjétek összeromboltatni szentségtörő kézzel azon isteni alapot, erős kösziklát: az evangyéliomi sarkigazságot, melyre építette az Ur Jézus Krisztus az anyaszentegyházat, — ennek fenmaradását! ne engedjétek fővényre építeni az Istennek házáat — mert eljö a romboló vihar, megütököznek a szelek a házba és az egész háznak iszonyu romlása leend.

Különben is az élet-háborgó tengerén nem olyan időt élünk, hogy a hithorgonyt, az élőhit zálogot, az itseni evan-

gyéliomot, a szellemi kormányzó rudat, a hullám közé dobjuk, és hogy Jónásként fussunk az Ur színe elől, mert elnyelnek a habok. — Sem valamely rögeszme új bolygó fénye után ne induljunk, ízekre, apró részecskékre ne szakadozzunk, az evangyélusokat és reformátusokat ne osszuk, sőt inkább egyenlő akarrattal a Jézus Krisztusban az ő tudománya által egyesüljünk, egy egészet képezzünk!

Kelt Szentmártonban, 1875 febr. 10.

Többek nevében:

B o d n á r J á n o s,
kakszentmártoni ref. lelkész.

S z e r k e s z t ő i j e g y z e t f e n t e b b i c z i k k r e.

Sajnáljuk, hogy ez önkényt és szívből jött hitnyilatkozatot tárgyhalmaz miatt korább nem közölhattuk; a közvélemény és hangulat egyesek keblében fogant előbb, s ha százak és ezrekben visszhangra talál, gyarapszik „crescit eundo!“ Főleg az intézet iránt kifejezett bizalom az, mely a közlésre indított. A tisztelt lelkész urnak levelében tett azon ígérteit „örömmest felajánlja magát Jézus nevében harcolni mindazok ellen, kik az ő evangyéliomát megmerik támadni,“ mint annak jelét, hogy a hit nálunk még nem mindenütt „meghalt leányzó,“ — tiszta örömmel emlitjük fel. Addig munkálkodjunk míg nappal vagyunk, nehogy „az elveszett fény után bolyongjunk“ vagy mint Tertullian mondá: „Lux amissa lugetur.“ (De resurrectione C. c. 12. A.) Mind ön, mind a derék „többek“ fogadják testvéri üdvözlömetet. A Krisztus bennünk és általunk is diadalmaskodjék!! (B. F.)

A nagybányai ref. egyházmegye tavaszi közgyűlése.

A nagybányai ev. ref. egyházmegye márcz. 31, april 1-sőn tartá meg sorrend szerint a szárazberki egyházban, illetőleg templomban tavaszi közgyűlését.

Tizenöt éve mult annak, midőn a patens korszakában Nagypaládról, a gyűlés helyéről, császári királyi biztostól s fegyveres erőttől üldözötve, — éjjel árvíz, és égi villámlás, mennydörgés közt, Szárazberekre menekülve — ezen egyházban vagy templomban tartá meg a nevezett egzházmegye, a fegyveres erő ellenére, fenyegetésére is, néhai b. e. Melegh Dániel esperes és Ujfalussy Miklós volt segédgondnok urak elnöksége alatt a több ezerre menő tagokkal az egyházmegyei gyűlést.

Valóban 15 évvel ezelőtt, életökkel játszanak az egyházmegyei elnökök, tanácsbírák, lelkészek, tanítók és egyházi iskolai képviselők, mégis mind jelen valának, az isteni evangyéliomért mindent áldozának, míg ma sok egyházmegyei hivatalnok, lelkész, tanító és egyházi képviselő elmarad a gyűlésről. Hiába egyik idő ellensége a másikkak.

Mindenekelőtt az itteni szokás szerint istentisztelet tartott a templomban, a felsőbányai segédlelkész predikált, az ifju lelkészekhez, a vénekhez és az egész közönséghez. — A jelen körülményhez alkalmazott jeles beszéd volt. Előtte és utánna, a szárazberki dalárda zengte el a halleluját!

Istentisztelet bevégeztével nt. Csánalossy György esperes ur imaszerű üdvözléssel megnyitván a gyűlést, legelsőben kijelentette, hogy ezuttal lejárt az egyházmegyei tisztikar ideje, jövőre nézve ismét szabadválasztás utján ujittassék meg, — nemkülönben t. Mándy Bertalan segédgondnok, valamennyi tanácsbíró és jegyző urak élőszóval beadták lemondásukat.

A jelenlevő egyházmegyei gyűlés képviselői ismét élje-

nekkel megválasztottak nyilvánították az egyházmegye nagyérdemű tisztikarát; de Csanálosy György esperes, Mánydy Bertalan segédgondnok, különösen Czelder Márton lelkész urak a szabadválasztási törvényt kívánták fentartani.

E szerint a nagybányai ev. ref. egyházmegye tisztikara egészen szavazás utján fog az egyházak által ujonnan megválasztatni.

Figyelmet érdemlő jelenet volt, a „Bethlen Gábor életbiztosító és önszegélyző egyesület“ kérdése megvitatása. — Némelyek minden erővel óhajtanák tüstént életbeléptetni, hogy segítsenek magukon és egyházaikon; mások pedig nem kívánják a már-már roskadozó egyházak, szegény lelkészek és tanítók vállaira, a jelen nehéz körülmények közt, elviselhetetlen új terhet — ha bár jövőre nézve nagy jelentésű is — elvállalni.

Ezen ügy megvizsgálására, nagy számu tagból álló küldöttség neveztetett ki, melynek hivatása leendő vagy elfogadni vagy elvetni az egyházmegye nevében. — Talán célhoz vezetőbb lenne minden egyházat, lelkészt és tanítót eziránt felhívni: ki fogadja el, ki nem? erről hivatalos jelentést tenni, mivel kényszeríteni a tulterhelt egyházakat, lelkészeket és tanítókat nem lehet. — Mert ha bár az egyházkerületek befizetnék is az államsegélyből a 100,000 frt tőkét, de a tulterhelt szegény egyházak, lelkészek és tanítók csekély jövedelmükből, minden segedelem nélkül, most kivált, képtelenek lennének kötelezettségeiknek eleget tenni.

Ezután felolvastatott az egyházmegyei látogatás jegyzőkönyve, sok örvendetes anyagi és szellemi haladást, de egyszersmind sok szomorú jelenséget, halálesetet is lehetett hallani az egyházi és iskolai életben. — P a p B á l i n t kispaládi-, és V a r g a L a j o s nagykolcsi lelkészek, hű munkás családapák és férjek nincsenek többé az élők sorában. Legyen áldott mindkét lelkésznek emlékezete!

Mindkét helyen: Kispaládon és Nagykolcson két hét múlva megtörténik a lelkész választás.

Sajnálatra méltó a berendi fiók egyház ingatagsága, hogy ez előtt két évvel anyaegyházból önként fiókegyházzá lőn, és most ismét fiók egyházból anyaegyházzá óhajt lenni, a szegény egyházak és szegény lelkészek számát szaporítani.

Sajnálatra méltó dolog egyházmegyénkben az, hogy a lelkész-választás körül is gyakran visszaélések történnek, az itt tűrő, és szenvedő, váró és reménylő lelkészek, különösen a segédlelkészek idegen érdekekért, baráti, családi összeköttetésekért háttérbe szoríttatnak vagy önhibájukon kívül elmellőztetnek.

Jó volna az egyházkerületeknek és egyházmegyéknek a visszaélésekről gondoskodni, a széles értelemben alkalmazott szabad-választási törvényeket kissé módosítani, mert maholnap sok helyen a papi pályán is mellékes érdekek segedelmével lehet célt érni!

A lelkész- és tanítói értekezletek is gyűlés alkalmával külön-külön megtartattak, hogy mindenképpen ékesen és szép renddel történjenek az egyházi és iskolai életben. — Áldás legyen mindkét értekezlet működésén!

B o d n á r J á n o s,
kakszentmártoni ev. ref. lelkész.

Válasz a „Bethlen Gábor“ egyesület birálatára.

Mielőtt t. K o z m a J ó z s e f ur birálatához szólanék, kinyilatkoztatom, hogy nem polémiát akarok, hanem felvilágosítást. — Engemet egy eszme lelkesít: egy — talán —

hibásan illesztetett kőív miatt, egy egész épületet rombadólni nem szabad engedni. Az élet teremt, az enyészet rombol . . .

T. K. J. ur birálatát három rövid pontban adja elő. Mielőtt részletes felvilágosítást adhatnék, megkísértem általánosságban tenni azt. Biráló igen lényeges dolgokat hagyott figyelmen kívül, anélkül hogy azért megróni lehetne, mert sem nem üzletember, sem nem matematikus. Feledi nevezetesen azt, hogy az intézeteknél matematikusok vannak alkalmazva rendes fizetéssel, — hogy ők teljesítik a mathematicai kiszámítást, hogy ők — már ma gépek segélyével — számítják ki a díjtáblázatokat, szóval: ők teljesítik a nagyobb mérvű számtani kiszámításokat. Az oly táblázatok kiszámítása a táblázatok száma szerint sokba kerül. Lehet-e azt követelni, hogy egy férfi, a ki egyházának egy gondolatban mindenét adta, még ezen felül a semmiből ezereket áldozzon? Nem!

Feledi biráló azt, hogy a mi ott a mathematicus körébe vág, az csak „példaul“ s „körülbelől“ lehet mondva. Tervező nem matematikus, biráló nem üzletember. Ezzel egyáltalán nem azt mondom, mintha tervező csak „lehet“-en alapuló kiszámítása hibátlan, a birálóé pedig tökéletes volna. Becsületünkre válik, ha a mathematicai kiszámítást, matematikusra bizzuk s bevárjuk.

Feledi biráló azt, hogy a Bethlen Gábor egyesület, egyetlen példaul felhozott díjtáblázattal, a mit nem is használhat, üzletét meg nem nyithatja. A közönség magát, nejét, gyermekeit biztosítani akarja — különböző feltételű díjtáblázatok szerint. A tanár, lelkész, tanító s a közönség kíván oly díjtáblázatokat, amely szerint kiházasítást, neveltetést, nyugdíjat, örökséget stb. szerezhet. Nem csalódom ha azt hiszem, hogy a B. G. egyesület díjtáblázatainak száma kevesebb nem lehetend, mint akarmelyik életbiztosító intézeté. Ki számíthatja ki biztosan azt, hogy a még nem is létező díjtáblázatok szerinti hány ezerig történik életbiztosítási szerződés, mennyi leendő azután a nyereség vagy ha kisérteni akarunk, veszteség? Tervező és biráló nem. Hanem annyi áll, hogy a különböző díjtáblázatok után kötött szerződések járadékai, illetőleg nyeresései meghaladhatják a — végzetes; másfél milliót.

Feledi biráló azt, hogy a B. G. egyesület közgyűlése úgy van tervezve, benne annyi erkölcsi és szellemi erő összehozva, amennyi egyetlen hazai intézet közgyűlésében sincs. Az intézet ügyeit a közgyűlés rendezi, e határoz lépései, tervei s az egész üzlet menete, életütése felett. Egy ilyen közgyűlés erkölcsi és szellemi tőkéje rengeteg kezesség. E téteti meg a mathematicai kiszámításokat is. Számosan lesznek a közgyűlés tagjai közt matematikusok. Ezek mérsékelt díjért kiszámítják a rájuk bízottakat. Lesznek benne üzletemberek akik — biztos irányt jelölnek. Lesznek benne karakterek, akik az intézet erkölcsi hitelét biztosítják. Lesznek jogászok, akik a törvény keretén belül tartanak. Én várok . . .

Feledi biráló azt, hogy mielőtt életét venné a B. G. egyesület, megerősítés végett az alapszabályok és mathematicai kiszámítások felterjesztetnek a m. miniszteriumhoz. A m. miniszterium mathematicusa kétségtelenül megvizsgálja a dolgozatot. A közgyűlés oda hibátlan kiszámítást küld, a mit mi nem vehetünk. A m. miniszterium másik közege pedig az alapszabályokat vizsgálja át. Oda mindenik tekintetben olyan munkát terjeszt fel a közgyűlés, amely minden kételyt eloszlat biráló kedélyéből. Nyugodjék meg biráló, az a tervezet és emlékirat nem megy a miniszterium elé, ha az intézet megalakul is.

Nagyon keveset mondok még ama három pontra. A 62,000

frt szerzési és engedményi jutalékot soknak, feleslegnek tartja a bíráló. Egy tisztársunk, a ki jeles ügynök, a B. G. egyesület tervéről beszélgetve velem azon kételyét fejezte ki előttem, hogy a mostani egyik-másik intézetnél ügyködő lelkészek és tanítók a tüztől 10,- a jégtől 4,- emberélettől 1%-ot nyernek. A B. G. egyesület igen keveset biztosít, vajjon nem lesznek-e olyanok, akik a feladványokat nem a B. G. együlethez küldik be? Áldoznunk kell, felelém és — a jutalék — valamint a takarékpénztárnál a kamatláb meghatározása a közgyűlés teendője. Döntsük el ezt ott, valamint azt is, hogy a 24,000 frt a hivatalnokok s elnökök s igazgató tanácsosok díjára sok-e, és ha igen? mennyi elég, s hogy meddig lehet ingyen szolgálni?

A második pont magától elesik, ha figyelembe vesszük hogy a 40 éves életkor van csupán például felhozva. A díjtáblázatok különböző tételei szerint az 1-ső évből a 20-ig köttetnek a legtöbb életbiztosítások. Aztán a 20-tól a negyvenig. A 40-től felfelé igaz hogy ritkábbak lesznek a kötések, sűrűbbek a halálozások, de ezt az első korszak aggodalom nélkül nemcsak egyensúlyba hozza, hanem ezen felül a nyereség forrását adja ki, azok számítása szerint, akik — gyakorlati üzlet emberek.

A harmadik pont veszi legjobban igénybe a matematikai kiszámítást. Itt nem csak az ország egyetemes statisztikájára kell ügyelni a matematikusnak, hanem minden vidékére. Tudjuk mennyire változó kicsi távolban is égaljunk, mily különböző a halálozás. Ha tehát a bíráló biztós %-át akarja adni a halálozásnak, ne engedje meg a matematikusnak azt, hogy általános adatot vegyen fel addig, míg a részletest is ki nem mutatta. A táblázat se lehet egyenlő minden megyére, mert a halálozásban nagy a különbség. Fektessünk súlyt erre, a bíráló ur %-át pedig tegyük félre még.

Kisértsük meg — ugymond bíráló — kijavítani az ügykezelési tévesztéseket. Jól van mondva. E tételben annyi jóakarát látszik, hogy szinte az egész bírálat lelkévé emelkedik. Feledéseit, tévedéseit el engedem, majd a matematikus úgy is $2 \times 2 = 4$ -re épít.

Azt is elmondom, hol az nyereség s miből áll elő. A mit a takarékpénztár kamatoz,- amit a közvetítés tiszta nyereségül ad,- ami a díjfizetési összegből a káresetek, a hivatalnokok fizetése, házbér, tartalék tőke emelése stb. után fenmarad, az a tiszta nyereség. Más intézeteknél ezt osztaléknak nevezik, a részvényesek kiveszik, mi benhagyjuk a gyám- és segélyegylet alapjául.

Ez nem nyereség, ez nem alap? Mert a kinek 6,250,000 frt adóssága van, és mérlege a harmadik évben csak 183,750 frt mutat, az még soká nem beszélhet nyereségről? Jó hírnevű hazai intézeteink miért nem omlanak össze? Takarékpénztáraink — amelyek ugyan távol tartották magokat a pénzvásár esélyeitől — nem jövedelmeznek semmit? — Nincs nyereség sehhol? Ha egy jól szervezett intézetnek, takarékpénztárnak, nincs nyeresége, akkor nincs egyiknek se. Akkor megbukott mind. Pedig dehogy bukott! Sok szép osztalékot ad. A Bethlen Gábor egyesület jól szervezve, takarékpénztárral, tűz, és jég közvetítéssel ellátva, nemcsak meg nem bukhatik, hanem ha egyesült erővel mellé állunk, ha mindnyájan megteszszük kötelességünket: rendíthetetlen alapja lesz az általa tervezett nyug- és gyámintézetnek.

Szándékosan nem ögyeledtem a kiszámításokba. A matematikusokra bizom azt. Fődolog kezdet fogni azokkal, a kik a Bethlen Gábor egyesület eszméivel jobb jövő alapját akarják megvetni. Oly zilált, oly szomorú a szellemi tér! Hátha az anyagi

együttes érdek leend a delectü, a mely a téren ismét kibékít, ismét összetart bennünket? Az nem lehet, hogy minden agyvelő egy főtől legyen irányt, ha lehet, csak erőszak nyomása alatt, s e megbosszulja magát. A közérdek inkább összetart. A türelem beheggeszti az érzelme sebeit, mérsékli az ész lelketlen útéseit. Isten velünk!

S z a b ó L ó r i n c z.

Halálozás. Báró P r ó n a y G á b o r (született 1812. Besztercebányán), a vallásos főúr, a magyar evangélikus egyház egyetemes főfelügyelője, az egyház szabadságáának áldozatkész rendületlen oszlopa 1875. april 1. élte 63. évében Florenczben elhunyt, Acsán a családi sírboltba apr. 7. temettetett el. A két testvér egyház hálájára, gyászára, s hí emlékezésére méltó érdemeket szerze. Lege et luge!

b) K ü l f ö l d.

Iskolai takarékpénztárak.

Belgiumban az iskolai takarékpénztárak felállításával paedagogiai és gazdasági tekintetben érdekes kísérlet tétetett. M. Laurent genti egyetemi tanár ur 1866. évben a városi iskolák néhány előjárójával egyesülve oly intézményt létesített, miszerint az iskolás gyermekek szoktattassanak arra: hogy zsebpénzökből hetenként kis összeget osztályuk gyűjtőszekrényébe betegyenek. A vezérgondolat a volt itt, hogy a gyermekek gyakorlatilag takarékosagra és mértékletességre neveltessenek, hogy önkéntes lemondás által akaraterjök növeltessék, a birtok korai megszokása által saját erejük tudata felébresztessék. Az eredmény igen fényes volt. Ezen intézmény a községi képviselő támogatása mellett mindkét nemen lévő minden osztályok és korok iskoláiba bevitetett, és ma már Gent 15,000 tanulója közül 13,000 betéti tulajdonos van. Azóta a kormány, melynek figyelmét a Gentben elért eredmények nem kerülték el, a takarékpénztárakat minden nyilvános népoktatási intézetbe behozta. Cans Leon a belga nemzeti takarékpénztár igazgatója legutóbbi tudósításában kiemelte, hogy ezen látszólag oly kicsiny intézmény az általános takarékoság emelésére, különösen a munkás népességnél lényeges befolyást gyakorolt és a takarékpénztári betétek rendkívüli növekedését 1873-dik évben ezen körülményből magyarázza meg, a midőn a nemzeti takarékpénztár betéti könyvecskéi 62,653-ról 77,035-re, tehát 22 százalékkal emelkedtek. Épen a gyermekek példája családjaikra visszahat s így nemcsak takarékos, mértékletes, munkás nemzedék neveltetik fel, hanem általában a lakosságra jótékony befolyás gyakoroltatik, a midőn a szülők, akik kezdetben gyönyört találnak abban, hogy gyermekeik betéteit emeljék, későbbben magokat is indítatva érzik, hogy az általános takarékpénztárakba vigyék betéteiket. Így Gentben 120,000-nyi népesség mellett a takarékpénztárba tevők száma 14,000-re emelkedett, oly viszony, mely valóban páratlan.

Az iskolai takarékpénztáraknál az eljárás igen egyszerű. Az iskolaigazgató a gyermekeknek bármely csekély betéteit elfogadja, s a betevő jelenlétében bejegyzi egy sajátlag arra rendelt könyvbe, a melyben minden tanulónak külön íve van, és egy számlalapra, melyet a tanuló magával hord. Mihelyt a betétek egy frankra rugnak, a legközelebbi takarékpénztárba té-

tenek s a tanuló egy saját nevére szóló betéti könyvet kap. A betétek csak a szülők vagy a gyámok beegyezésével vétethetnek vissza.

Ezen sorokat a jelesül szerkesztett „Ungarische Schul-Zeitung“ után azon czélből közöljük, hogy ezen üdvös intézményre az iskolai hatóságok figyelmét felhívjuk. Vajha minél több iskolában léptetnének ily intézeteket életbe, hogy általok egy a magyaroknál alig ismert erénynek a takarékoságnak alapja megvetetné az ifjak fogékony szívében, s lennének azok egykor mind meg annyi takarékos családapák és családayák. A takarékoság nemcsak anyagi jólétünknek legbiztosabb megalapítója és fentartója, hanem egyszersmind az erkölcsiségnek is erős támasza.

A mint pedig Gent példája mutatja, az iskolai kezdemény nemcsak közvetlenül a tanulóknál volt üdvös eredményü, hanem közvetve a szüléknél is felbresztette, növelte a takarékosági hajlamot. — Vajha ugy lenne nálunk is. Próbáljuk meg nem menne-e?
J. I

Keresztyén vendéglő Zürichben. Weltlin nevével 4 év óta vezeti ez emberszereteti alapra helyezett intézetet, tisztes helyen 70 munkást láthat el szállással. Weltlin mint házatya minden reggel és este étkezés után egy kis házi isten-tiszteletet tart a szállóknak; egyszer egy héten a város evangélistája külön imályt (cultust) tart a házban; a ház minden este 11 órakor bezáratik, s többé az éjre senki be nem fogadtatik. Minden sze-

szes ital és szerencsejáték kizárva; csak bor szabott mértékkel szolgáltatik a vendégeknek. Étkezés is szolgáltatik, mintegy 150 látogatja naponként. Lakás kényelmes és tiszta, étel egészséges és olcsó adatik s minden oda van irányozva, hogy a szálló vendég jövedelme, egészsége kiméltessék és vallásos befolyás alól se vétessék ki. Egy bizottság vezeti és alapítá ez intézetet, mely a haszonhuzás (utilitarian speculatio) helyébe az emberszeretet elveit lépteti életbe; a mi fenmarad a kiadásból az intézet czél-szerűbb javítására fordítatik: Egy neme a társadalmi bajok orvoslásának a részegség, pazarlás, pálinkaivás stb. megszüntetésére! Párisban 25,000 helyiségben árulják az absinthe nevezetű pálinka féle italt, évenként eladatik 4,575,000 liter, a legolcsóbb helyen egy liter ára 9 fr. 40 c. az elegansabb helyiségen 18 fr. 80. c. tehát évenként több mint 16 millió forint tökélet emészt fel, az anyagi oldal kiszámítható, de a szellemi butító veszteség degradatio mit elő idéz, kiszámíthatlan csak e ponton is.

Németország. (Hittérítés.) Az evangyéliomi missió, a pogányok közt most 60 társaság által ápolatik, melyek évenként több mint hét millió tallért adnak ki, melyek magán adakozás útján jönnek be. Németország különösen a Kohl-missióra kötelezte magát, melynek 1873-dik évi bevétele, 32,000 tallér, 1874-ben mintegy 50,000 tallérra emelkedett.

Morvaország. (Brünn.) A vallás és közoktatási miniszter a brünni felekezeti iskolának nyilvánossági jogot engedélyezett.

T Á R C Z A.

S Z E N T L A N T.

Tavaszi ének.

D a l l a m: Perelj Uram perlőimmal. stb.

Oh várva várt kedves vendég,
Szép tavasz! üdvözölve légy
Felmosolygó üde arczoddal,
Életkeltő fuvallatoddal,
Kellemid élvezvén lelkünk
Ahitattal emelkedünk
I s t e n h e z, a kitől vetted
Ujjászülő leheleted.

H o z z á vezet mint kutfőhöz —
Legyen bár kötve a földhöz —
A füst, mit bocsát hegy oltára,
A virágillat és vizpára, —
S melyek siklapján megtörnek
Csermely- tó- folyam tükörnek:
Nap, hold, és csillag sugarak
Meghatván, mennybe ragadnak.

Örvend a föld, dús reményben
Öltözik zöld köntösében,
Harmatgyöngy csillog ruházatján,
Ékes himü virágpártáján;
A lombok mind szeretkezők,
Nyájasok és ölelkezők:

Ez édes öröm s szeretet —
Atyánk! mind Tehozzád vezet.

Szép természet hű baráti!
Megnyitk a föld határi;
Enyhült a lég, a nap sugára
Erőt ad és hív a munkára.
Fohászkodjunk fel az Urhoz
Kérvén segélyét dolgunkhoz;
Kinek szent foglalkodása,
Arra száll Isten áldása.

Jertek! szedjünk virágokat
S tanulmányozzuk azokat:
Hervadt gyökér, parányi magvak
Életerős csírákat hajtának.
Nézd a liljom karsu szálát
Tul élte a tél halálát;
Tavaszzszellő fuvalt rája
S lön dicsőséges ruhája.

Nékünk a halál lesz telünk,
De, mint e virág kikelünk
Ha majd a menny tavasz fényárja
Alá mosolyg sirunk ormára.
Hallid! a sirvirág mit beszél:
„A halálból szebb élet kél! ...
Üdvöz légy óh kies Tavasz!
Istenhez emelsz, megnyugtatsz.

S z é l e s E n d r e.

Balogh Ferencz. felelős szerkesztő és kiadó.